

Vindmøller

Blæsevej er altid en del af øsituationen, og Langeland var tidligere kendt for sine mange vindmøller. I 1982 eksisterede endnu tolv hollandske møller på Langeland og Strynø. Der har endvidere været et mindre antal pumpemøller til afvanding af de mange inddæmmede nor og vådområder. Mange af disse møller har haft stubmøller som forgængere. De angives som signaturer på Det Kongelige Videnskabernes Selskabs kort fra 1783. Stubmøllerne blev udskiftet med hollandske møller gennem 1800-årene.

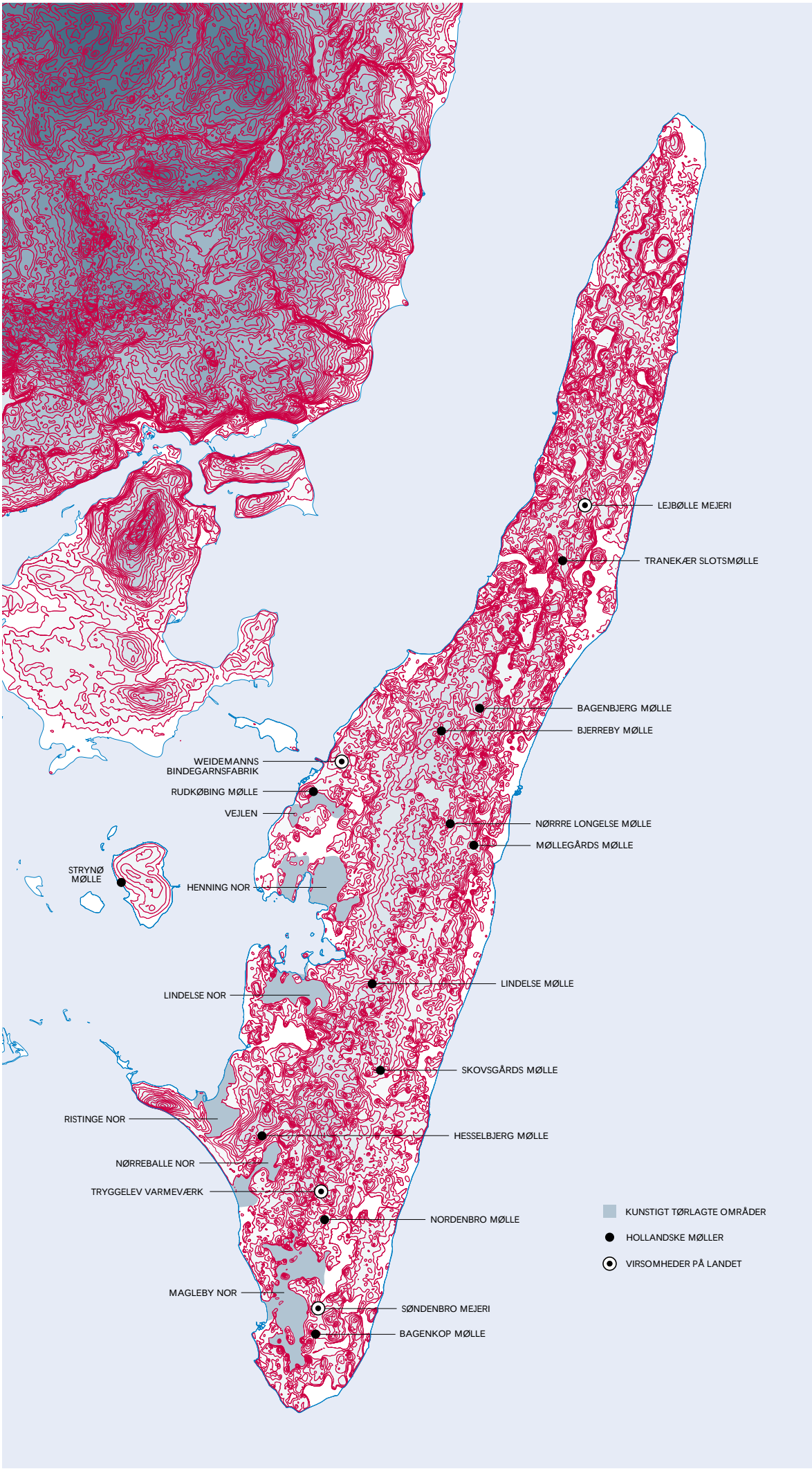
Tranekær Slotsmølle opførtes i 1846, men der har i flere hundrede år stået en mølle på samme sted. En mølle var en nødvendig indretning ved så stort et landbrug som grevskabets. Også andre langelandske herregårde har haft egen mølle. Skovsgårds Mølle, som ligger smukt på en bakke lidt nord for vejen til Påø, blev bygget i 1904 til afløsning for en forgænger der brændte.

Møllernes særlige formgivning og iøjnefaldende solitære placering giver dem ofte karakter af landemærker, eller orienteringspunkter i landskabet. Bjerreby Mølle og Lindelse Mølle er eksempler på møller, som præger deres landskab viden om. Fremkomsten af motordrevne kornkværne fra slutningen af 1800-årene, og siden hen centraliseringen af møllervirksomhed, tog livet af de gamle vindmøller. I dag er alle ude af drift, og mange er desværre meget misligholdte.

Vindkraften anvendes stadig, men under nye vilkår. Nogle af egnens første elproducerende vindmøller stod på Siø og vidnede med deres relativ beskedne størrelser om den succesrige danske vindmølleindustri pionertid. En pionertid, som i dag, hvor elproducerende vindmøller i høj grad påvirker landskabets profil, forlængst er et overstået kapitel, og vindmølleindustrien en af landets mest fremgangsrige.

Tre moderne el-producerende vindmøller ved Simmerbølle.

Kortet viser Langelands og Strynøs terrænrelief. Tørlagte områder, vindmøller og udvalgte virksomheder på landet er markeret.

Landvinding, forsyning og industri

Mindestenen ved Høje Bro vidner om Magleby Nors inddæmning og lærer Christian Harboes indsats.

Spredt udover øen ses Langelands Elektricitetsværks transformatorstationer. Her ved Hovvej.

Søndebro Mejeri udgør et kompleks af bygninger, hvor hovedhusets fremspringende midterparti dominerer anlægget.

Landvindingsområdernes store vandrette flader brydes alene af de snorlige kanaler og enkelte bakketoppe der tidligere lå som øer i de lavvandede nor. Områderne indtager en fremtrædende plads i Langelands kulturlandskab. Øens vestside med dens lave kyststrækninger fra Rudkøbing til Bagenkop var oplagte mål for landvindingsprojekter.

Det ældste landvindingsprojekt var inddæmningen og tørlægningen af Vejlen ved Rudkøbing, som blev gennemført i 1826 på Det Kongelige Rentekammers foranstaltning. Af Lindelse Nor er området syd for Bogø afvandet i 1868, mens Henninge Nor på 182 ha blev indvundet i 1913. Ristinge Nor blev inddæmmet efter stormfloden i 1872 og det sydligere Nørreballe Nor i 1883.

På lærer Chr. Harboes initiativ blev det store Magleby Nor inddæmmet i begyndelsen af 1850'erne. Ved auktion 1857 blev det indvundne areal solgt til grevskabet Langeland. Dæmningerne ødelagdes af stormfloden i 1872, men blev erstattet af nye året efter. Et nyt stort afvandings- og opdykningsarbejde blev gennemført i 1944-1946.

Med tørlægningen tilføres ilt til lagene af planterester, og der indtræder en nedbrydning af det organiske materiale. I løbet af de 150 år, som er forløbet siden de store landvindingsarbejder, er mange af de indvundne områder sunket mellem 1-2 m. Mange organiske informationer om menneskets udnyttelse af naturressourcer og kulturlandskab er herved tabt.

Et moderne forsyningsanlæg som Tryggelev Varmeværk ved Østerskovvej syd for Tryggelev er et godt eksempel på, hvordan et stort moderne industribyggeri med held kan indpasses i et sårbart landskab.

Forsyningsvirksomhed som telefon, el og varme kræver tekniske anlæg. Langelands første telefoncentral blev i 1886 indrettet i ejendommen Nørregade 29. Elektricitetsværket på Nørrebro i Rudkøbing stod klart i november 1910. Langelandsbanen skulle bruge strøm, og private virksomheder kunne heller ikke undvære elektricitet.

Efter 1. Verdenskrig solgte Rudkøbing Byråd elværket til den nye sammenslutning 'Langelands Elektricitetsværk'. Derefter udbredtes forsyningsnettet med transformatorstationer over hele øen. De rødmurede støttepunkter for elforsyningen, langs veje og markskel, repræsenterer sin egen nøgterne arkitektur.

I 1500- og 1600-årene havde fremstilling af teglsten stor betydning for Langeland. Undergrunden består flere steder af stenfrit ler. Brændsel fandtes endnu i skovene, og der var kort afstand til kysten, hvor skibene kunne laste de færdige teglsten. Fx ved Lohals og Dageløkke.

I 1847 blev et teglværk anlagt på Rue Mark. Det havde sin glansperiode i 1874-1892. I 1920'erne blev driften indstillet, og i 1931 nedrev man bygningerne. I dag optages værkets gamle arealer af Rudkøbing Boldklubs sportsanlæg.

Også cementsten har været et udbredt byggemateriale, både som bygningssten, tagsten og som dekorationssten. I starten af 1900-årene kulminerede produktionen. Fabrikkerne er lukket forlængst, men deres produkter ses overalt.

Weidemanns Bindegarnsfabrik ved Peløkke, nord for Rudkøbing, udgør et særegent og spændende industrimiljø. Oprindeligt lå fabrikken inde i Rudkøbing på Nørregade. Men efter en brand blev det nye fabriksanlæg i 1936-1939 opført nord for byen, ude på de åbne marker omgivet af kolonihaver og frugtplantager. Produktionen er ophørt, men fabrikken står intakt med maskiner og inventar. Bygningskomplekset omfatter foruden produktionshallerne, store lagerbygninger, kontorer og beboelse.

Fra 1700-årene blev en del mejerigårde opført, først og fremmest under grevskabet Langeland, men hollænderier, efter behandlingsteknikkens oprindelsessted, fandtes også på Nedergård og Fårevejle. I 1880'erne udbredte andelsbevægelsen sig hastigt inden for mejerisektoren. Ved den senere centralisering af produktionen er alle de gamle andelsmejerier nedlagte, og bygningerne forsvundet eller overgået til anden brug.

Lejbølle og Søndebro Mejeri står dog stadig som iøjnefaldende og helstøbte anlæg med hvidpudsede facader og røde tegl på tagene. Begge har mejeribygningernes karakteristiske store korpus, med det fremhævede midterparti. Søndebro Mejeri er bygningsfredet, men desværre mangelfuldt vedligeholdt.